

Linda Piknerová, David Šanc a kol.

NOVÉ MOCNOSTI GLOBÁLNÍHO JIHU

Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika
a Indonésie v mezinárodním systému

edice **bod**

Linda Piknerová, David Šanc a kol.

NOVÉ MOCNOSTI GLOBÁLNÍHO JIHU

Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická
republika a Indonésie v mezinárodním systému

DOKOŘÁN

Linda Piknerová, David Šanc a kol.

NOVÉ MOCNOSTI GLOBÁLNÍHO JIHU

**Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie
v mezinárodním systému**

© Západočeská univerzita v Plzni, 2014

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Vydání knihy je podpořeno z Grantového systému Západočeské univerzity v Plzni, číslo projektu SGS-2013-030.

Kapitola „Indonésie“ vznikla s podporou Orientálního ústavu Akademie věd, v. v. i.

Druhé vydání (první elektronické).

Odpovědná redaktorka Tereza Hříbová.

Recenzovali PhDr. Radana Makariusová, Ph.D.,
a Ing. Rudolf Fürst, Ph.D.

Obálka, sazba a konverze do elektronické verze

Tomáš Schwarzbacher Zeman.

Vydalo v roce 2014 nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, Praha 5, dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,
jako svoji 751. publikaci (186. elektronická).

ISBN 978-80-7363-688-3

Obsah

Předmluva (<i>Linda Piknerová – David Šanc</i>)	7
Emancipace nových mocností po konci studené války (<i>Linda Piknerová – Aneta Doljaková</i>)	15
Tradiční a nastupující mocnosti po skončení studené války (<i>David Šanc</i>)	37
Čína (<i>Lenka Kudláčková</i>)	51
Indie (<i>Jiří Zákavský</i>)	75
Brazílie (<i>David Šanc</i>)	97
Jihoafriická republika (<i>Linda Piknerová</i>)	123
Indonésie (<i>Tomáš Petrů</i>)	147
Závěr (<i>Linda Piknerová – David Šanc</i>)	175
Seznam použitých zkratk	183
Poznámky	187
Seznam literatury	233
Internetové stránky	251
Summary	257
Rejstřík	259
Seznam autorů	261

Předmluva

Linda Piknerová – David Šanc

Diskuse o nových mocnostech (emerging powers)¹ v mezinárodním systému patří k neaktuálnějším tématům současných mezinárodních vztahů. Emancipace zemí, které během období studené války mohly jen obtížně naplno artikulovat své zájmy, byla zahájena s koncem bipolárního rozdělení světa, kdy země řazené do globálního Jihu², jako jsou Čína, Indie či Brazílie, začaly (ve srovnání s předchozím obdobím) o poznání asertivněji usilovat o zvýšení své mezinárodní prestiže. Mezinárodní scéna tak byla během krátké doby doslova zaplavena množstvím analýz, zpráv a komentářů vztahujících se k vze-stupu těchto zemí, o čemž názorně svědčí mimo jiné nárůst počtu expertů majících snahu se k dané problematice vyjadřovat. Vedle „nezpochybnitelné“ trojice nových mocností (Čína, Indie, Brazílie) postupně vykrystalizovala skupina dalších zemí, které v nastupující epoše spatřovaly naději, jak zlepšit své mezinárodní postavení. Za nejzářnější zástupce této druhé vlny můžeme bezesporu považovat Jihoafrickou republiku či Indonésii, které se s předešlou skupinou zemí sice nemohou porovnávat co do rozlohy či ekonomické síly, přesto však o sobě dávají stále hlasitěji znát. A byly to právě nové mocnosti, které začaly výrazně formovat postbipolární mezinárodní řád, který slovy Samuela Huntingtona získal unimultipolární podobu, v níž protiváhu k americké dominanci začaly představovat právě nově nastupující mocnosti. O tom, že nové mocnosti svou existencí výrazně redefinují soudobý mezinárodní pořádek, svědčí mimo jiné předpoklad, že do roku 2050 zůstanou mezi šesticí největších světových ekonomik pouze USA a Japonsko a zbytek budou tvořit právě nastupující mocnosti.³

Původní trojice nových mocností – Čína, Indie a Brazílie – byla postupně rozšiřována o další země, které více či méně splňovaly obecně akceptované atributy této skupiny (velký ekonomický potenciál, demografický růst, snaha o prosazení změn v mezinárodní politice a ekonomice apod.). Je důležité vyzdvihnout, že přestože za počátek emancipace nových mocností považujeme konec studené války, za

zlomový moment musíme rovněž označit rok 2008 a počátek světové hospodářské recese, po které se začalo hovořit o definitivním konci americké epochy. Přestože například Zbigniew Brzezinski⁴ tvrdí, že Spojené státy mají budoucnost ve svých rukou a je jen na nich, zda dokáží vhodně redefinovat strategii, jejímž prostřednictvím budou i nadále světovou supervelmocí, je zřejmé, že jsme svědky vzestupu zemí, o jejichž významu pro mezinárodní systém se před dvaceti lety přinejlepším jen spekulovalo. Ukončení bipolární konfrontace proto můžeme chápat jako strukturální příčinu umožňující vzestup nových mocností, rok 2008 pak jako milník, který potvrdil trendy nastoupené počátkem 90. let 20. století.

Právě výše uvedené diskuse nás inspirovaly k přípravě předkládané knihy, jejímž cílem je přiblížit českému prostředí problematiku vzestupu nových mocností globálního Jihu v mezinárodním systému a předložit možné argumenty vysvětlující, proč některé ze zemí mají potenciál sehrávat v nadcházejících dekádách stále významnější roli v mezinárodním kontextu. Domníváme se, že dané téma – navzdory své aktuálnosti a význačnosti – není v českém prostředí stále dostatečně reflektováno, a dosavadní analýzy zaměřující se na některou z nových mocností jsou spíše ojedinělými pokusy zachycujícími partikulární aspekty jejich vzestupu nežli celkovým pohledem na problematiku jako takovou. Druhým důvodem pak je, že pokud již nějaké texty na dané téma vznikají, soustředí se povětšinou na Čínu a (nebo) Indii, které sice představují ukázkové příklady nových mocností, avšak ani zdaleka nejsou jedinými svého druhu.⁵ Zúžením záběru na uvedenou dvojici tak dochází mnohdy ke zjednodušení dané problematiky, což se následně promítá do mylné interpretace některých skutečností. Konečně třetím důvodem, který nás vedl k přípravě této publikace, je fakt, že nové mocnosti jsou často vnímány jako skupina a priori sdílející řadu společných charakteristik, ačkoliv při bližším pohledu lze mezi nimi vysledovat řadu odlišností. Domníváme se proto, že vedle společných znaků má také smysl věnovat pozornost signifikantním rozdílům, které od sebe jednotlivé země navzájem odlišují, a tím ukázat, že každá z nových mocností hájí primárně své vlastní mocenské zájmy. Naším záměrem je proto jak zachytit fenomén vzestupu nových mocností jako takový, a to

včetně strukturálních změn za ním stojících, tak také prostřednictvím pětice případových studií analyzovat, jak se tyto změny odrazily v jejich chování. Mezi otázky, na které se snaží jednotlivé kapitoly průběžně hledat odpověď, patří: Jaké byly strukturální příčiny stojící za vznikem fenoménu nových mocností? Existují znaky, které by byly všem nastupujícím mocnostem společné? Jakými specifiky se naopak vyznačuje chování sledované pětice a lze vůbec hovořit o obecné kategorii nových mocností? Kde můžeme hledat kořeny vzestupu jednotlivých zemí? Jaké motivy měla daná země pro to, aby začala budovat své mocenské postavení, a získala tak status nové mocnosti? Právě diskusi o možných limitech vnímání nových mocností coby homogenní skupiny považujeme za významný impuls pro další rozvoj výzkumu daného tématu.

Vymezenému cíli a zmíněným otázkám odpovídá i struktura knihy, v níž jsou první dvě kapitoly věnovány geopoliticko-mocenským změnám odehrávajícím se v mezinárodním systému na přelomu 80. a 90. let a rovněž vysvětlení klíčových pojmů, se kterými se v rámci debat o nových mocnostech v mezinárodním systému setkáváme. Vedle pojmosloví bude pozornost věnována také fenoménům, s nimiž jsou nové mocnosti nejčastěji spojovány. Jedná se především o tzv. jiho-jižní spolupráci, jejíž existence je považována za projev solidarity zemí globálního Jihu a je zpravidla vnímána jako nástroj, jehož prostřednictvím se mají tyto země emancipovat. Jedním z nástrojů používaných k tomuto cíli je například poskytování rozvojové pomoci ze strany nových mocností, které samy patřily a zpravidla stále patří (!) také mezi příjemce rozvojových prostředků, či vysílání peacekeepingových jednotek do mezinárodních misí, čímž se nové mocnosti snaží zlepšit svou image na mezinárodní scéně.

V druhé části pak bude pomocí pětice případových studií názorně demonstrována proměna pozice dané země v mezinárodním systému, která přímo souvisí s představenými geopoliticko-mocenskými změnami. V rámci případových studií bude věnována pozornost Číně, Brazílii, Indii, Jihoafrické republice a Indonésii, přičemž ačkoliv platí, že do výběru mohly být zahrnuty i jiné země (Rusko, Mexiko, Turecko, Nigérie), rozhodli jsme se pro výše uvedené složení, a to z několika následujících důvodů.

Jak již bylo naznačeno v předchozích odstavcích, můžeme země označované všeobecně za nové mocnosti v zásadě rozdělit do dvou skupin: na trojici Čína – Indie – Brazílie a na ostatní země, u kterých sice zaznamenáváme politicko-mocenský vzestup s koncem studené války, nicméně jejich politický, ekonomický i demografický potenciál je ve srovnání s uvedenou trojicí výrazně nižší. V této souvislosti se setkáváme s množstvím zkratk, jež jsou tvořeny počátečními písmeny zemí, o kterých se mluví jakožto o nastupujících mocnostech. Bezesporu nejznámějším akronymem je BRIC(S), za jehož vznikem stojí investiční skupina Goldman Sachs a její analýza nazvaná *Building Better Global Economic BRICs*, jež v roce 2001 poprvé upozornila na existenci čtyř zemí, které svým ekonomickým potenciálem mají sílu změnit zavedený ekonomický řád.⁶ Není bez zajímavosti uvědomit si v této souvislosti dvě skutečnosti, a sice zaprvé, že za vznikem BRIC(S) stál vnější (západní) aktér, který vytvořil označení, jež dané země přijaly za vlastní a začaly se s ním postupně identifikovat. Zadruhé stojí za povšimnutí, že při bližším prozkoumání skupina není ani zdaleka vnitřně koherentní a mezi zeměmi panují obrovské rozdíly. To platí zvláště po roce 2011, kdy byla skupina rozšířena o Jihoafrickou republiku, která byla přizvána především proto, že Čína měla zájem zapojit do spolupráce africkou zemi, a to z důvodu posilování vlastního vlivu na kontinentu. Podíváme-li se na skupinu podrobněji, zjistíme, že zjevné rozdíly panují v charakteru ekonomik, kdy ruská ekonomika je centralizovaná a závislá na vývozu komodit s nízkou přidanou hodnotou, čínské hospodářství je navázáno na mezinárodní obchod a Jihoafrická republika dosahuje v HDP na hlavu úroveň mezi Brazílií a Ruskem a jednoznačně převyšuje Čínu i Indii. Země rovněž nesdílejí společnou vizi o tom, jak by měl vypadat nový globální pořádek, na jehož vytváření by se však všechny rády podílely. Shoda panuje pouze v tom, že stávající mezinárodní řád je třeba změnit, ovšem na tom, jaká by měla být jeho nová podoba, konsenzus neexistuje. Vnitřní diverzita členů skupiny BRICS nás pak vede k výše naznačené úvaze, že mezi novými mocnostmi panují v řadě ohledů natolik významné rozdíly, že je obtížné o nich hovořit jako o homogenní entitě a že primárním zájmem každé z takto označovaných zemí je posílení vlastního mezinárodněpolitického postavení.

Vzhledem k tomu, že země skupiny BRICS jsou právě těmi, o nichž se hovoří coby o nastupujících mocnostech, rozhodli jsme se do případových studií zahrnout kromě Ruska všechny čtyři zbývající členy. Důvodem, jenž nás vedl k nezařazení Ruska, je fakt, že se nejedná o zemi patřící do globálního Jihu a není možné tvrdit, že k její mezinárodněpolitické emancipaci výrazně přispěl konec studené války. Přestože Rusko patří mezi klíčové aktéry mezinárodního systému a má ambici ovlivňovat jeho struktury, nevykazují tyto jeho aktivity charakteristiky, se kterými se jinak setkáváme u dalších nastupujících mocností (například podpora jiho-jihní spolupráce).

Vedle akronymu BRICS se stále populárnějšími stávají rovněž další zkratky, jež odkazují k existenci skupin zemí sdílejících určité společné rysy. Patrně největší konkurenci BRICS dnes představuje skupina MINT, která je tvořena Mexikem, Indonésií, Nigérií a Tureckem a kterou podobně jako v předchozím případě identifikovala investiční skupina Goldman Sachs, respektive její ekonom Jim O'Neill. Odhady hovoří o tom, že v roce 2050 by země MINT měly zaujímat osmou až čtrnáctou příčku ve světě co do velikosti národních ekonomik.⁷ Země MINT tudíž mají podle expertů potenciál být novými tahouny významných mezinárodních změn. Jejich společným rysem je specifická geografická poloha, díky které mohou fungovat coby vstupní brána (či dokonce most) do konkrétního regionu.

Dalším oblíbeným označením je CIVETS zahrnující Kolumbii, Indonésii, Vietnam, Egypt, Turecko a Jihoafrickou republiku. Klíčovým společným jmenovatelem této skupiny, jejíž autorství je připisováno Robertu Wardovi, je velmi mladá populace, jejíž průměrný věk se pohybuje kolem 27 let. V případě, že by se podařilo těmto zemím účinně kontrolovat další přírůstek obyvatelstva a současně zajistit této mladé generaci adekvátní pracovní příležitosti, vytvořená demografická dividenda by znamenala obrovský potenciál pro růst jednotlivých národních ekonomik.⁸ Za zmínku stojí také zkratka PPICS, jež zahrnuje Peru, Filipíny, Indonésii, Kolumbii a Srí Lanku a za jejíž vznik vděčíme francouzské pojišťovací skupině Coface. Společnost Coface označila uvedené země za neo-nastupující (neo-emerging), což koresponduje s tím, že jde o jakýsi druhý sled nových mocností po zemích BRICS. Skupinu PPICS opět spojuje možnost

značného ekonomického růstu, potenciál k diverzifikaci národních ekonomik a schopnost vyvážet produkty s přidanou hodnotou.⁹ Ke skloňovaným zkratkám patří také VISTA tvořená Vietnamem, Indonésií, JAR, Tureckem a Argentinou, TIMBI sdružující Turecko, Indonésii, Mexiko, Brazílii a Indii či KIA zahrnující Koreu, Indonésii a Austrálii.¹⁰

Konečně posledním ze zmíněných označení je Next 11 (neboli Další 11), což je opět termín, který se poprvé objevil v roce 2005 a za jehož rozšíření vděčíme investiční skupině Goldman Sachs. Do jedenáctky zemí jsou řazeny Bangladéš, Egypt, Indonésie, Írán, Korea, Mexiko, Nigérie, Pákistán, Filipíny, Turecko a Vietnam. Jedná se o země, které společně generují 7 % světového HDP a jsou poměrně vysoce urbanizované, což vytváří dobrý předpoklad pro další ekonomický rozmach.¹¹ Společným znakem uvedené jedenáctky je enormní demografický potenciál.

Z uvedených výčtů zemí je patrné, že za země druhého sledu jsou zpravidla považovány státy, které mají potenciál k značnému ekonomickému růstu a které současně v řadě případů představují významného regionálního hráče. Za nejtypičtějšího představitele této kategorie považujeme Indonésii, která figuruje ve všech uvedených skupinách a coby čtvrtá nejlidnatější země světa má zřejmý potenciál stanout po boku gigantů, jako jsou Čína, Indie či Brazílie. Konečně poslední vysvětlení, proč jsme se rozhodli věnovat pozornost vedle zemí BRICS také Indonésii, plyne z aktivit Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Ta zařadila Indonésii (společně s Brazílií, Čínou, Indií a JAR) mezi země, se kterými má rozšířené portfolio spolupráce jdoucí nad rámec běžných vztahů s nečlenskými státy OECD. Uvedená pětice tak má největší šanci stát se v nadcházejících letech členem OECD, k čemuž sice povede ještě strastiplná cesta, na straně druhé to však svědčí o tom, že OECD má tendenci nahlížet na tyto země jako na relativně koherentní uskupení.¹² Jednotlivé případové studie pak sledují vymezený cíl předložené knihy a snaží se nabídnout pohled na danou zemi v kontextu jejích mezinárodněpolitických ambicí, ke kterým v některých případech docházelo již před koncem studené války, avšak jejich největší rozmach je patrný až s ústupem bipolární konfrontace.

Přestože již zaznělo, že v mezinárodním prostředí se námi sledované téma těší značné pozornosti, je naším záměrem představit danou problematiku v co nejširší perspektivě především českému čtenáři, který může trpět jistým nedostatkem relevantních informací zasazených do adekvátního kontextu. Věříme, že toto „šedé“ místo se nám prostřednictvím této knihy podaří částečně zaplnit či alespoň přispějeme k diskusi, která je na toto téma vedena.

Emancipace nových mocností po konci studené války

Linda Piknerová – Aneta Doljaková

ÚVODEM

Jak již bylo naznačeno v předmluvě, s konceptem nových mocností se setkáváme s koncem studené války, která zásadním způsobem změnila mezinárodněpolitické uspořádání. Země řazené po více než třicet let do skupiny tzv. třetího světa¹ začaly na počátku 90. let artikulovat své zájmy a sebevědomě promlouvat do nastavení mezinárodního systému, čímž nezadržitelně změnily (a stále mění) jeho podobu. Přestože přelom 80. a 90. let můžeme považovat za stěžejní předěl, kořeny vzestupu zemí třetího světa můžeme hledat již v polovině 60. let, kdy se začalo hovořit o tzv. nově industrializovaných zemích (newly industrialized countries/NICs)². Tato kategorie byla vyčleněna pro takové státy, které začaly díky rychlému ekonomickému růstu způsobenému strukturálními změnami národních ekonomik zaznamenávat zcela bezprecedentní hospodářský růst. V první vlně se do této skupiny zařadili tzv. asijsí tygři neboli Hongkong, Singapur, Jižní Korea a Tchaj-wan, kteří byli během 80. let doplněni o druhou vlnu nově industrializovaných zemí zahrnující mimo jiné Indonésii, Malajsii, Thajsko či některé latinskoamerické země, jako jsou Mexiko, Brazílie či Argentina.³ Zatímco NICs první vlny založily svůj hospodářský vzestup na produkci velkého množství spotřebního zboží, po němž západní svět nesmírně toužil a které mohly prodávat za velmi nízkou cenu, země druhé generace musely více spoléhat na konkurenční boj a svou schopnost nabízet již existující produkty za nižší ceny. Vládám NICs se podařilo pomocí progresivních ekonomických opatření nastartovat hospodářský růst, a tím získat prostředky na socioekonomické reformy směřující zpravidla do oblasti snižování chudoby. Přestože nelze tvrdit, že by tohoto cíle bylo beze zbytku dosaženo, a země jako Mexiko, Brazílie či Indonésie se stále potýkají s obrovskými sociálními problémy, lze se domnívat, že bez ekonomických změn z 80. let by se nacházely v o poznání horší situaci.

S koncem studené války se začalo hovořit o třetí generaci NICs, kam byly zařazeny země jako Čína či Indie, jejichž společným jmenovatelem se stal rychlý ekonomický růst doprovázený budováním speciálních ekonomických zón, podporou státu a exploatací přírodních zdrojů. A právě tyto dvě země se staly zřejmě nejznámějšími reprezentanty nových mocností v mezinárodním systému, které znamenávají ekonomický vzestup od počátku 90. let.

Je pochopitelné (a bylo to již naznačeno v předmluvě), že do nových mocností neřadíme pouze Čínu a Indii, ale také Brazílii či Indonésii, které současně spadají do předchozích generací NICs. V případě Jihoafrické republiky pak můžeme trochu váhat, do které z uvedených vln NICs ji zahrnout, a to vzhledem ke specifickým vnitropolitickým okolnostem (srovnej kapitolu o JAR v této knize). Nicméně se zdá, že vzhledem k apartheidnímu režimu, který zemi přivedl do mezinárodněpolitické izolace, jež skončila až počátkem 90. let, a ekonomickým reformám zahájeným ve druhé polovině uvedené dekády, můžeme i tuto zemi řadit do třetí vlny NICs.⁴

Výčet zemí spadajících do skupiny NICs naznačuje, že se jednalo (až na výjimku v podobě JAR) výhradně o země asijské a latinskoamerické a že se tento fenomén zcela vyhnul africkému kontinentu. V relativně nedávné době se však začalo hovořit o fenoménu tzv. afrických lvů (zde je zřejmá paralela s asijskými tygry), což je označení pro ty africké ekonomiky, které zaznamenávají v posledních letech historicky bezprecedentní ekonomický růst. Jedná se o země jako Nigérie, Ghana či Rovníková Guinea, jež staví svůj ekonomický rozmach na vývozu nerostných surovin.⁵ Právě export přírodních zdrojů (ropa, zemní plyn, zlato) je však současně neuralgickým bodem ekonomik těchto zemí a jedním ze základních rozdílů mezi nimi a původními NICs. Jedním z důvodů, proč odborníci vkládají do afrických lvů značné naděje, je demografická struktura jejich obyvatelstva. Dle některých odhadů se může africká populace v následujících čtyřiceti letech zdvojnásobit, což vytváří obrovský ekonomický potenciál v podobě mladé, práce schopné generace, která může výrazně napomoci k hospodářskému růstu.⁶ Na straně druhé však existují mezi asijskými tygry a africkými lvy patrné rozdíly (politická nestabilita, špatné vládnutí), které naznačují, že pro africké země bude mnohem

náročnější stát se NICs čtvrté generace, než tomu bylo v případě jejich asijských předchůdců.

CHARAKTERISTIKA NOVÝCH MOCNOSTÍ

Vzestup nových mocností můžeme chápat jako jednu z vln emancipace třetího světa, přičemž uvedené skupině zemí lze přiřknout určité společné charakteristiky. Byť pochopitelně platí, že takřka každý ze znaků lze zpochybnit a u každé ze zemí najít určité výjimky z níže naznačených obecných vlastností, přesto se domníváme, že je možné a má smysl skupinu nových mocností obecně definovat.

Jednou z klíčových charakteristik je, že se jedná o země (bývalého) třetího světa, které se snaží změnit stávající mezinárodní finanční architekturu.⁷ Zejména země BRICS jsou v tomto směru aktivní a navrhují kupříkladu vytvoření nových finančních institucí schopných poskytovat mezinárodní půjčky, které by mohly svým rozsahem konkurovat prostředkům od Mezinárodního měnového fondu či Světové banky. Významná je kupříkladu iniciativa zemí BRICS z tohoto roku (tj. 2014), která směřuje k ustanovení tzv. Nové rozvojové banky (New Development Bank) a jejímž úkolem má být poskytování úvěrů rozvojovým zemím. Sídlem banky má být čínská Šanghaj, přičemž disponibilní kapitál určený na poskytování úvěrů se má pohybovat ve výši 50 milionů USD (každý členský stát má přispět 10 milionů USD).⁸ Za potenciálně sporný bod pro fungování nově vznikající instituce můžeme však již teď označit rivalitu panující mezi Indií a Čínou, kdy první jmenovaná má (oprávněný?) strach z toho, aby Čína prostřednictvím půjček příliš nerozšiřovala svůj vliv v Asii.⁹ Problematická je rovněž skutečnost, že státy BRICS čelí řadě vnitřních ekonomických problémů, jejichž řešení si vyžádá obrovské finanční investice.

Činnost v otázkách mezinárodní finanční architektury se však nemezuje pouze na země BRICS. Za zmínku stojí především aktivity Venezuely, která navrhla vytvoření Banky Jihu (Banco del Sur), jejímž posláním by bylo poskytovat úvěry tak, aby napomáhaly k rozkvětu zemí globálního Jihu. Přestože zakládající dokument byl představiteli Venezuely, Argentiny, Chile, Bolívie, Brazílie a Uruguaye podepsán

již v roce 2009, dodnes banka reálně prostředky neposkytuje.¹⁰ Je otázkou, zda tomu bude v budoucnosti jinak, neboť vzhledem k vnitropolitickému napětí ve Venezuele po smrti Huga Cháveze a zvěstem o dalším hrozícím bankrotu Argentiny nelze očekávat, že by země měly zvláštní potřebu investovat do podobných projektů.

S myšlenkou ustanovit novou finanční instituci se setkáváme i v prostředí Afriky, což je vzhledem k jejímu postavení na mezinárodní scéně třeba vnímat jako velmi ambiciózní plán. Na jeho vzniku mají zásluhu vedle JAR také bohatí exportéři ropy (Nigérie, Angola, Súdán, Alžírsko), kteří mají dostatečný kapitál na to podobnou instituci financovat. Za zřejmý úspěch afrických snah o zřízení vlastního finančního domu můžeme označit založení Africké finanční korporace (African Financial Corporation), k jejímuž ustanovení došlo v roce 2007 a jejímiž členy jsou Nigérie, Gambie, Sierra Leone či Libérie. V roce 2014 se korporaci podařilo poskytnout první investici, která směřovala do Čadu.¹¹ Je pochopitelně otázkou, jak funkční finanční instituci mohou vytvořit země, které se nacházejí ve zřejmých politických (Nigérie), ekonomických (Libérie) či sociálních (Gambie, Sierra Leone) obtížích, nicméně je třeba ocenit už samotnou snahu.

Za zmínku stojí také národní finanční domy jednotlivých nastupujících mocností, které zpravidla nesou ve svém názvu slovo „rozvojové“. Jejich původním posláním bylo napomáhat domácímu ekonomickému růstu, a to pomocí investic směřujících k modernizaci jednotlivých průmyslových odvětví. Postupem času se však jejich zaměření rozšířilo a nyní jsou příjemci půjček i jiné národní státy, s nimiž má daná země nadstandardní vztahy. Pozornosti by neměla ujít Brazilská rozvojová banka, jejíž kořeny spadají do 50. let minulého století,¹² Průmyslová rozvojová banka Indie, jejíž počátky sahají čtyřicet let do minulosti¹³, či Jihoafrická rozvojová banka, která byla zřízena v roce 1997 a pokrývá celou oblast jižní Afriky.¹⁴

S návrhy na vytvoření alternativních finančních domů úzce souvisí také další typ aktivit nových mocností, a sice snaha o prosazení změn v oblasti mezinárodního obchodu. Stávající pravidla, kterými se řídí jednání v rámci Světové obchodní organizace, jsou vnímána jako nerovná, a proto nové mocnosti tlačí na jejich redefinici. Velmi

aktivní byly například v rámci tzv. rozvojového kola jednání z Dauhá týkajícího se změn v oblasti zemědělské politiky, nicméně jejich tlak nebyl vyslyšen, neboť země Severu jednak odmítly zmírnit podporu svých zemědělských produktů, a také nepodpořily zřízení speciálního ochranného mechanismu, který by sloužil k ochraně zemědělců ze zemí třetího světa.¹⁵ Otázky zemědělství patří k nejpálčivějším problémům, které země globálního Jihu sužují, a není proto divu, že je ve zvýšené míře akcentují právě nové mocnosti.

Za další společný rys můžeme považovat obrovský demografický potenciál nových mocností, který je dán mladou a velmi početnou populací. V případě, že by byly vytvořeny pro tyto mladé lidi adekvátní pracovní příležitosti, vznikl by značný prostor pro hospodářský růst jednotlivých ekonomik. Na stranu druhou však představuje velké množství mladých lidí také nebezpečí, neboť nepodaří-li se saturovat jejich potřeby, může jejich nespokojenost přerůst v sociální nepokoje, jako tomu bylo u řady arabských zemí. O významu demografického potenciálu svědčí nejrůznější statistiky, z nichž plyne, že například Indie má mít do roku 2030 kolem 1,5 miliardy obyvatel, z nichž 68 % bude ve věku 15–64. To v praxi bude znamenat, že Indie bude moci čerpat výhody plynoucí z demografické dividendy, což je stav, kdy se většina populace nachází v produktivním věku.¹⁶ Takováto společnost pak nemusí vynakládat velké prostředky na saturování potřeb nevýdělečných členů (dětí a seniorů), a naopak je může reinvestovat do opatření prorůstového typu. To, zda se tak skutečně děje, je pak otázkou politického rozhodnutí elit dané země.

JIHO-JIŽNÍ SPOLUPRÁCE

Mezi stěžejní body definující aktivity nových mocností můžeme zařadit podporu tzv. jiho-jihní spolupráce (South-South Cooperation), která patří k hojně diskutovaným formám soudobé mezinárodní kooperace. Jiho-jihní spolupráci můžeme chápat jako formu kooperace odehrávající se mezi zeměmi globálního Jihu, přičemž jejím hlavním rysem má být symetrie ve vzájemných vztazích. Jinými slovy, ze spolupráce mají rovnocenně profitovat všichni účastníci a nikoliv pouze ti, kteří jsou politicky či ekonomicky silnější. Protikladem k jiho-jihní

spolupráci jsou tak stávající formy kooperace, tedy sever–sever a sever–jih, kdy první jmenovaná zcela ignoruje existenci podstatné části světa a jen posiluje stávající nerovnosti, zatímco druhá využívá slabšího postavení zemí Jihu ve svůj prospěch. Oba modely proto čelí kritice a jiho–jižní spolupráce má být vůči nim alternativou, z níž budou nejvíce profitovat země globálního Jihu.

Jiho–jižní spolupráce má své kořeny již v poválečném období, kdy v roce 1955 proběhlo na konferenci v indonéském Bandungu setkání čelních představitelů nově se formujícího třetího světa, kteří s definitivní platností ustanovili v roce 1961 na konferenci v Bělehradě Hnutí nezúčastněných zemí. Deklarovaným cílem se stalo posílení pozic třetího světa, který veřejně tvrdil, že odmítá být vtažen do bipolární konfrontace a prostřednictvím vzájemné spolupráce hodlá čelit studenoválečné realitě. Ústřední normou platformy se stala tzv. pančašila neboli pět zásad mírové koexistence, což byl původně princip uplatňovaný v čínsko–indických vztazích.¹⁷ K uvedené pěti–ci zásad patřily 1. vzájemný respekt k územní integritě a teritorialitě, 2. vzájemné neútočení, 3. nezasahování do vnitřních záležitostí, 4. respekt ke vzájemné rovnosti a spolupráci a konečně 5. mírová koexistence. Uvedené body byly poprvé deklarovány roku 1954 po společném jednání čínských a indických představitelů a později se staly základním stavebním kamenem Hnutí nezúčastněných zemí. To také můžeme považovat za první příklad jiho–jižní spolupráce.¹⁸

Během studené války se objevovaly i další pokusy o navázání spolupráce mezi zeměmi globálního Jihu, z nichž stojí za zmínku především vznik platformy G77 v roce 1964. Toto uskupení tvořené původně 77 nově dekolonizovanými státy usilovalo o zlepšení postavení třetího světa na půdě OSN¹⁹, přičemž jedním z ústředních témat se stala snaha o změnu mezinárodního ekonomického pořádku. Za tímto účelem pak uskupení navrhlo v polovině 70. let iniciativu známou jako Nový mezinárodní ekonomický pořádek (New International Economic Order/NIEO), jejímž cílem mělo být vytvoření takového mezinárodního řádu, z něž by mohly více profitovat právě rozvojové státy. Smělý plán byl navržen OSN a přijat Valným shromážděním ve formě rezoluce č. 3201, nicméně svého praktického naplnění nikdy nedošel.²⁰ Navzdory tomuto neúspěchu však